

<https://doi.org/10.26565/2227-1864-2025-97-15>
УДК 81'1

Гештальтпсихологія у когнітивно-еволюційному висвітленні та доцільність використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічних понять фігури та фону

Сергій Попов

*доктор філологічних наук,
професор кафедри загального та прикладного мовознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
(майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна);
e-mail: s.leon.popov@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3257-6245>*

Статтю присвячено розгляду гештальтпсихології у когнітивно-еволюційному висвітленні із з'ясуванням доцільності запропонованого Леонардом Талмі використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічних понять фігури та фону. По-перше, демонструється, що такий психологічний напрям, як гештальтпсихологія, зосередився лише на одній, правопівкульовій, стороні людської когніції, абсолютизувавши її всупереч існуванню другої, лівопівкульової, її сторони, яка протягом цивілізаційної історії людства обумовлює його науковий прогрес. Показано, що, згідно з когнітивно-еволюційною теорією мови, в онто- та філогенезі правопівкульове синкретичне (гештальтне) сприйняття змінюється поверхневим, коли категоризація пізнаваного за певними ознаками вже відбувається, але лише за першою ознакою, яка випадково потрапила в поле зору, а згодом поверхнєве сприйняття має змінитися на лівопівкульове альтернативне, коли категоризація відбувається за ознакою, обмірковано обраною з альтернативи ознак, тобто коли людина одночасно сприймає всі ознаки пізнаваного явища. В цілому увага гештальтпсихології вище синкретичного (гештальтного) сприйняття не розповсюдилася (єдиним винятком є закон прегнантності, сутність якого є близькою до розуміння поверхневого сприйняття). По-друге, у статті доводиться наступне: 1) запропоновані Леонардом Талмі для використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічні поняття фігури та фону не мають у мовознавстві тих ознак, які вони мають у гештальтпсихології, що обумовлює відсутність підстав стверджувати, що ці поняття взято з гештальтпсихології; 2) талмівські фігура та фон у мові мають лише часткову реалізацію, у той час як поняття рухомого та нерухомого, якими Л. Талмі синонімічно тлумачить поняття фігури та фону, реалізуються набагато частіше, бо залежать не від положення «позаду», від якого залежить поняття фону, а від більш універсального положення «близькість»; 3) у мові і фігура, і фон можуть бути нерухомими та рухомими, що суперечить талмівській установці «фігура завжди рухома, фон завжди нерухомий»; 4) у мові існують синтагматичні заборони, обумовлені не тільки протиставленнями фігури та фону або рухомості та нерухомості.

Ключові слова: гештальтпсихологія, когнітивно-еволюційна теорія мови, функціональна асиметрія півкуль мозку, фігура та фон, ступені сприйняття.

Щоб одразу зняти можливе запитання щодо коректності розгляду психологічного напрямку у лінгвістичній статті, даємо на таке запитання відповідь: цей психологічний напрям розглядається у лінгвістичній статті тому, що він має некоректний вплив на лінгвістику, про що і йтиметься у цій статті (при цьому ми торкатимемося лише деяких, потрібних нам для досягнення мети статті, напрацьованих представників цього напрямку психології).

Як відомо, гештальтпсихологія виникла у Німеччині в період так званої кризи психологічної науки (роком створення гештальтпсихології вважається 1912-й) як своєрідний протест проти молекулярної програми психології Вільгельма Вундта. Основоположником гештальтпсихології вважається німецький психолог Макс Вертгеймер, а згодом її розвивали Курт Левін, Вольфганг Келер, Курт Коффка та інші. Гештальт було визначено

як цілісно-образну одиницю свідомості. Гештальтпсихологи наполягали на тому, що людина схильна сприймати навколишній світ у вигляді не окремих його дрібних фрагментів, а цілісних конфігурацій, тобто гештальтів. Таким чином, гештальтпсихологія виступила проти принципу розчленовування свідомості на елементи. Гештальтпсихологами було проголошено гасло: «Ціле завжди більше суми складових його частин». Було проголошено, що аналіз, пізнання і вивчення частин окремо не здатне привести до розуміння загального.

Були сформульовані гештальтпсихологічні закони:

закон фігури та фону: фігури сприймаються людиною як замкнуте ціле, а фон – як щось більш велике, що перебуває позаду фігури, і фігура є собою завдяки фону, на якому вона існує;

закон транспозиції: психіка реагує не на окремі подразники, а на їхні співвідношення, а елементи

© Попов С., 2025

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

цих співвідношень у сприйнятті об'єднуються, якщо мають бодай якісь схожі ознаки, наприклад близькість або симетрію;

закон прегнантності: сприймається найбільш проста та стабільна фігура з усіх можливих перцептивних альтернатив (далі ми покажемо, чому цей закон не зовсім вписується в гештальтпсихологічну парадигму);

закон константності: все прагне до стабільності;

закон близькості: об'єднання в цілісний образ елементів, суміжних у часі та просторі, тобто близькі у часі та просторі сутності сприймаються як одне ціле;

закон замикання (закон заповнення прогалін у сприйманій фігурі): коли ми спостерігаємо щось зовсім незрозуміле, наш мозок намагається трансформувати побачене в доступне для нас розуміння, навіть якщо воно помилкове [5; 3, с. 5; 2, с. 54-55].

Метою цієї статті є розгляд гештальтпсихології у когнітивно-еволюційному висвітленні із з'ясуванням доцільності запропонованого Леонардом Талмі використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічних понять фігури та фону.

Цікаво, що гештальтпсихологи усвідомлюють, що будь-що цілісне складається з частин. Ба більше, вони наполягають на тому, що взаємні залежності цих частин треба вивчати. Але не зрозуміло, як можна розглянути взаємозалежності частин, не розглянувши ретельно самі ці частини й при цьому посилено абстрагуючись від думки, що саме з цих частин і складається це цілісне.

Одним з програмних доказів принципової неподільності гешталту на складові представниками цього напрямку психології є мелодія, яка, на переконання гештальтистів, є собою тільки у цілісному вигляді, а не в окремому вигляді нот. Але, по-перше, музики часто виконують мелодії саме нота за нотою, що написані на папері, який стоїть на попівтрі, і навряд чи просто буде переконати цих музик у тому, що вся виконувана ними мелодія є чимось більшим, ніж склад, послідовність і довжина та гучність її нот. По-друге, з кінця першої третини ХХ століття, тобто періоду занепаду гештальтпсихології, до відкриття функціональної асиметрії півкуль головного мозку, ще був не один десяток років. Тому гештальтисти ще не могли знати про те, що права півкуля людського мозку відповідає за цілісні образи, насамперед образи мистецтва. Тож з таким самим успіхом гештальтпсихологи могли наводити у якості доказів неподільної цілісності предметів твори не тільки музики, а й живопису, архітектури, поезії тощо. Це означає, що положення гештальтпсихології певною мірою «працюють» тільки для продукції правої півкулі людського мозку, що у свою чергу вказує на односторонність цього психологічного напрямку.

Програмні положення гештальтпсихології можна розцінювати як вельми рішучий принцип неможливості подрібненого пізнання цілісного. З цього принципу випливає як непотрібність таких пізнавальних, притаманних людському мисленню процедур, як індукція та дедукція, так і безпорадність всіх не тільки мікронаук: мікрофізики, мікробіології, мікрохімії, мікрохірургії тощо, – а й взагалі будь-яких наук, у тому числі фізики, біології, хімії, хірургії зокрема та медицини в цілому, принципово проголошуються марними їхні зусилля розділяти пізнаване на частини, бо за частинами ціле нібито не пізнати.

Зокрема, для лінгвістики це означає і неможливість існування семантичної та стилістичної синонімії (адже за законом близькості синоніми різними просто не сприймаються), і загалом марність виділення одиниць, менших за слово (морфем, складів, фонем і звуків), а якщо гештальтпсихологічний принцип втілювати у життя ще наполегливіше, то можна дійти до методологічної потреби не розділяти речення на словосполучення та згодом слова, а зрештою дійти й до принципової нерозділеності текстів на абзаци та речення.

Втім всупереч законам гештальтпсихології когнітивна еволюція мови бере своє: синонімія, що дозволяє точніше висловлювати думку семантично або стилістично, існує, метонімія, яка всупереч закону близькості розрізняє близькі у часі та просторі значення слів, працює, та саме як результат подрібнення цілісного на частини відбулося створення літерного письма, коли фонетична цілісність слів стала сприйматися як така, що складається зі складів або звуків, кожному з яких можна присвоїти певний знак – літеру. У спробі виправдати гештальтпсихологічні настанови під гештальтне розуміння мовних структур можна підвести хіба що такі архаїчні явища, як ідіоми та інкорпорації, а також йотовані літери та збіг функціонально різних категорій в одній формі, що є характерною рисою синтетичних мов, але, як це не прикро було б почути гештальтпсихологам, в останніх двох випадках лінгвісти чітко розуміють з яких частин ці сутності складаються, бо цілеспрямовано на такі частини ці сутності розкладають і за такими частинами ці сутності збирають.

Вже за кілька десятиліть після появи гештальтпсихології з'явилася гештальттерапія (як метод гештальтпсихології та напрям психотерапії) з притаманним їй розумінням гешталту як чогось органічно цілісного, що треба обов'язково відновити у разі його природної недостатності або якогось під час його існування порушення. Для позначення цього існують такі модні словосполучення, як діагностичне *незакритий гештальт* і лікувальне *закрити гештальт*. Це позитивнооцінене розуміння гешталту, на відміну від початково нейтрального його розуміння, і це бодай якась користь розглядуваного психологічного

напряму для людства, але користь від поняття, суттєво у порівнянні з початковим переосмисленого.

Сьогодні важливо розуміти, що гештальтпсихологія вихопила з людської когніції найбільш відсталу, антипізнавальну опцію, яка є найнижчим, нульово-початковим ступенем сприйняття – синкретичним (або, рідше, гештальтним), яке притаманне малим дітям і первісним (й давнім) людям. В онтопсихології та етнопсихології поняття «синкретизм» застосовується для позначення цілісних, нерозчленованих уявлень, які також називають гештальтними. Воно виникло в етнопсихології, а згодом швейцарським психологом Едуаром Клапаредом запроваджено в онтопсихології: саме цей вчений вперше і зафіксував ідентичність таких уявлень у первісних людей і дітей [4, с. 96]. Сталося так, що гештальтпсихологи своєю теорією довели, що у людства не все в порядку з перцептивною якістю пізнання. Безперечно, сучасне їм, вчасне для них відкриття функціональної асиметрії півкулі мозку дозволило б їм зрозуміти, що їхні закони описують роботу лише правої півкулі мозку, але, на жаль, в історії науки така щаслива вчасність не відбулася.

Як впливає з основних положень когнітивно-еволюційної теорії мови, в онто- та філогенезі правопівкульове синкретичне сприйняття змінюється поверхневим, коли категоризація пізнаваного за певними ознаками вже відбувається (що є певним когнітивним прогресом у порівнянні зі сприйняттям синкретичним), але відбувається лише за першою ознакою, яка випадково потрапила в поле зору (образно кажучи, опинилася на поверхні, звідки й запропонована нами назва цього ступеню сприйняття), а згодом поверхнєве сприйняття має змінитися на лівопівкульове альтернативне, коли категоризація відбувається за ознакою, обмірковано обраною з альтернативи ознак, тобто коли людина одночасно сприймає всі ознаки пізнаваного явища [7]. Не важко переконатися в тому, що в цілому увага гештальтпсихології вище синкретичного (гештальтного) сприйняття не розповсюдилася. Єдиним винятком тут слід вважати закон прегнантності, сутність якого є близькою до розуміння поверхневого сприйняття (про що гештальтпсихологи, безперечно, не замислювались), особливо якщо додати у визначення цього закону слова *у першу чергу через свою найбільшу помітність*, які, вочевидь, присутні в ньому імпліцитно: у першу чергу через свою найбільшу помітність сприймається найбільш проста та стабільна фігура з усіх можливих перцептивних альтернатив.

Здавалося б, у відносно сучасній лінгвістиці, принаймні в епохи розквіту структуралізму та певного затвердження антропоцентризму,

мовознавцям не мало б спадати на думку впроваджувати у мовознавство поняття психологічного напряму, який вже скоро століття, як не існує. Тим не менш рівно півстоліття тому відомий американський лінгвіст, один з родоначальників когнітивної лінгвістики Леонард Талмі запропонував спроектувати на мову гештальтпсихологічні поняття фігури та фону. Він звернув увагу на те, що, наприклад, кажуть *човен біля верби, автомобіль поруч з будинком*, а не **верба біля човна, *будинок поруч з автомобілем*. Згідно з глибокими семантичними аналогіями дослідника, рухомі об'єкти у просторі та часі – це фігури, а нерухомі – це фони. Л. Талмі вважає, що поняття фігури та фону можна застосовувати і в описі семантики прийменників, і в аспектології, і у дослідженні відмінкової філморівської граматики, де агенс, інструмент і пацієнс будуть інтерпретуватися як рухомі фігури, а джерело, кінцева межа, маршрут, місцеположення – як нерухомі фони [8]. З того часу це наукове відкриття переказується від одного підручника до іншого (див., наприклад, [6, с. 155-156]) без будь-яких спроб критичного осмислення.

Спробуємо таке критичне осмислення здійснити.

По-перше, звернемо увагу на те, що у гештальтпсихології поняття фігури та фону нерозривно пов'язані один з одним, одне без одного не існують, чого не можна стверджувати про *автомобіль і будинок, човен і вербу, прийменники, дієслівні види та відмінки*. Тобто, застосовуючи ці поняття у лінгвістичних дослідженнях, Л. Талмі використав їх, м'яко кажучи, в не зовсім тих значеннях, у яких вони вживаються у гештальтпсихології, не зрозуміло з якої причини абстрагувавшись від такого важливого аспекту цих гештальтпсихологічних понять, як їхня взаємопов'язаність. Але якщо поняття фігури та фону у мовознавстві не мають тих ознак, які вони мають у гештальтпсихології, то відсутні підстави стверджувати, що ці поняття взято з гештальтпсихології.

По-друге, зведення семантики фігури та фону лише до їхніх відповідно рухомості та нерухомості викликає запитання щодо потреби в самих поняттях фігури та фону, якщо їхню семантику без проблем виражають слова *рухомість і нерухомість*. На перший погляд, це виглядає простим дублюванням одних термінів іншими з тими самими значеннями. Тому тут необхідно поставити запитання про те, чи завжди «фігура» перебуває на «фоні». Дійсно, ми кажемо *Автомобіль перебуває на фоні будинку* тільки в тому випадку, коли ми бачимо автомобіль ближчим до нас, а будинок бачимо трохи далі від нас позаду автомобіля. Але якщо ми пересунемось вперед і вправо або вліво, щоб подивитись на ці самі автомобіль та будинок збоку, то ми побачимо, що автомобіль стоїть поруч з будинком, але ми вже не матимемо підстави назвати автомобіль фігурою на фоні будинку, бо,

з цієї точки зору, автомобіль на фоні будинку просто не перебуває, хоча само по собі положення авто біля будинку не змінилося – змінилася наша точка зору на це. І тоді виникає запитання: для чого лінгвістам потрібні поняття фігури та фону, якщо вони не можуть їх застосувати, коли фігура автомобіль, з більшості точок зору, стоїть не на фоні будинку? При цьому зрозуміло, що навіть коли автомобіль перебуває не на фоні будинку, все одно можна сказати *автомобіль поруч з будинком* і не можна сказати **будинок поруч з автомобілем*. Але в цьому випадку ми не можемо сказати **будинок поруч з автомобілем* лише тому, що авто – рухоме, а будинок – нерухомий. І тоді з'являється усвідомлення, що талмівські фігура та фон у мові мають лише часткову реалізацію, у той час як поняття рухомого та нерухомого реалізуються набагато частіше, бо залежать не від положення «позаду», від якого залежить поняття фону, а від більш універсального положення «близькість»: фігура далеко не завжди перебуває саме на фоні – набагато частіше рухоме перебуває поруч з нерухомим.

По-третє, необхідно поставити запитання про те, чи завжди, за визначенням Л. Талмі рухома, фігура перебуває на, за визначенням Л. Талмі нерухомому, фоні. Наприклад, той самий автомобіль може стояти на узбіччі вельми жвавої вулиці, якою безперервно рухаються різні транспортні засоби. І в цьому випадку фігура потенційно рухомий автомобіль перебуває на фоні реально рухомого транспортного потоку. Дещо схоже можна констатувати у ситуації, коли фігура людина стоїть на фоні бурхливої річки або потяга у стані руху. В обох цих ситуаціях рухома фігура перебуває на рухомому фоні. Але якщо ми розглянемо ситуації, коли на жвавій вулиці або на березі бурхливої річки чи на вокзальному пероні, повз який рухається потяг, стоїть будинок, то в цих випадках фонами залишаються жвава вулиця та бурхлива річка чи потяг у стані руху, а фігурою вже є будинок, але ж він є фігурою нерухомою, та ще й на рухомих фонах, що вже по обом поняттям суперечить постульованим Л. Талмі для цих понять закономірностям. Такі приклади лише зменшують підстави пов'язувати поняття фігури виключно з рухомістю, а фону виключно з нерухомістю, як це робить Л. Талмі.

І, по-четверте, маємо у порівнянні з висновками Л. Талмі розглянути випадки знаходження поряд один з одним людей, коли ознаки «рухомість» і «нерухомість» (не кажучи вже про ознаки «фігура» та «фон») взагалі не працюють. Наприклад, можна сказати *Доцент стоїть біля ректора* але не можна сказати **Ректор стоїть біля доцента*. Тут дійсно відсутні не тільки протиставлення фігури та фону, а й протиставлення рухомості та нерухомості. А що обумовлює заборону

прикладу **Ректор стоїть біля доцента* – цілком ясно: більш високий соціальний, у тому числі адміністративний та науковий, статус ректора у порівнянні з соціальним, у тому числі адміністративним та науковим, статусом доцента. Саме про це пишуть і соціолінгвісти, не відчуваючи жодної потреби в поясненні такого явища за допомогою понять фігури та фону чи рухомості та нерухомості (пишуть у 2007 році із розглядом, на жаль, російськомовних прикладів, хоча ніщо не перешкоджало використанню їхніх україномовних еквівалентів):

«У вживанні предиката *быть другом (друзьями)* діє умова: Y (той, кому X доводиться другом) – особа з більшою “соціальною вагою”, ніж X (той, хто є другом Y). Порівняйте:

Асеев и Маяковский дружили. = Асеев дружил с Маяковским. = Маяковский дружил с Асеевым.

Аеев и Маяковский были друзьями. = Асеев был другом Маяковского.

Фраза *Маяковский был другом Асеева* сприймається як не зовсім коректна: у ній порушено сформульовану вище умову різної “соціальної ваги” осіб – учасників ситуації, що позначається предикатом *быть другом*» [1, с. 156].

Ці приклади доводять, що у мові існують синтагматичні заборони, обумовлені не тільки протиставленнями фігури та фону або рухомості та нерухомості.

Таким чином, у статті здійснено розгляд гештальтпсихології у когнітивно-еволюційному висвітленні із з'ясуванням доцільності запропонованого Леонардом Талмі використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічних понять фігури та фону. По-перше, показано, що такий психологічний напрям, як гештальтпсихологія, майже повністю зосередився лише на одній, правопівкульовій, стороні людської когніції, абсолютизувавши її всупереч існуванню другої, лівопівкульової, її сторони, яка протягом цивілізаційної історії людства обумовлює його науковий прогрес. Було продемонстровано, що, згідно з когнітивно-еволюційною теорією мови, в онто- та філогенезі правопівкульове синкретичне (гештальтне) сприйняття змінюється поверхневим, коли категоризація пізнаваного за певними ознаками вже відбувається (що є певним когнітивним прогресом у порівнянні зі сприйняттям синкретичним), але відбувається лише за першою ознакою, яка випадково потрапила в поле зору, а згодом поверхнєве сприйняття має змінитися на лівопівкульове альтернативне, коли категоризація відбувається за ознакою, обмірковано обраною з альтернативи ознак, тобто коли людина одночасно сприймає всі ознаки пізнаваного явища. В цілому увага гештальтпсихології вище синкретичного (гештальтного) сприйняття не розповсюдилася (єдиним винятком тут слід вважати закон прегнантності, сутність якого є близькою до розуміння поверхневого сприйняття). По-друге, у статті доведено наступне: 1) запропоновані

Леонардом Талмі для використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічні поняття фігури та фону не мають у мовознавстві тих ознак, які вони мають у гештальтпсихології, що обумовлює відсутність підстав стверджувати, що ці поняття взято з гештальтпсихології; 2) талмівські фігура та фон у мові мають лише часткову реалізацію, у той час як поняття рухомого та нерухомого реалізуються набагато

частіше, бо залежать не від положення «позаду», від якого залежить поняття фону, а від більш універсального положення «близькість»; 3) у мові і фігура, і фон можуть бути нерухомими та рухомими, що суперечить талмівській установці «фігура завжди рухома, фон завжди нерухомий»; 4) у мові існують синтагматичні заборони, обумовлені не тільки протиставленнями фігури та фону або рухомості та нерухомості.

Список використаної літератури

1. Антошкіна Л., Красовська Г., Сигеда П., Сухомлинов О. Соціолінгвістика: навчальний посібник. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. 360 с.
2. Величковский Б. М. Когнитивная наука: Основы психологии познания: В 2 т. Т. 1. Москва: Смысл: Издательский центр «Академия», 2006. 448 с.
3. Зинченко В. П. Вступительная статья. *Вертегеймер М. Продуктивное мышление*. Пер. с англ. Общ. ред. С. Ф. Горбова и В. П. Зинченко. Москва: Прогресс, 1987. С. 4–25.
4. Клапаред Э. Психология ребенка и экспериментальная педагогика: проблемы и методы. Душевное развитие. Умственное утомление. Санкт-Петербург: б. и., 1911. 168 с.
5. Коффа К. Восприятие: введение в гештальттеорию. *Психология ощущений и восприятия*. Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Любимова, М. Б. Михалевской. 2-е изд., испр. и доп. Москва: ЧеРо, 2002. С. 126–143.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 3-тє вид. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 464 с.
7. Попов С. Л. Когнітивно-еволюційна теорія мови: обґрунтування. *Cognition, communication, discourse*. 2023. № 26. С. 123–139. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-07>
8. Talmy L. Figure and Ground in Complex Sentences. *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 1975. P. 419–430.

Надійшла до редакції 20 липня 2025 р.

Переглянута 15 вересня 2025 р.

Прийнята до друку 29 вересня 2025 р.

Опублікована 30 грудня 2025 р.

References

1. Antoshkina L., Krasovska G., Sygeda P., Sukhomlynov O. (2007). Sociolinguistics: textbook. Donetsk: Yugo-Vostok Ltd LLC. 360 p. [in Ukrainian]
2. Velichkovsky B. M. (2006). Cognitive science: Foundations of the psychology of cognition: In 2 volumes. T. 1. Moscow: Smysl: Publishing Center «Akademiya». 448 p. [in Russian]
3. Zinchenko V. P. (1987). Introductory article. *Wertheimer M. Productive thinking*. Transl. from English Gen. ed. F. Gorbova and V. P. Zinchenko. Intr. art. V. P. Zinchenko. Moscow: Progress. P. 4–25. [in Russian]
4. Clapared E. (1911). Child psychology and experimental pedagogy: problems and methods. Mental development. Mental fatigue. Saint Petersburg: without a publisher. 168 p. [in Russian]
5. Koffka K. (2002). Perception: an introduction to Gestalt theory. *Psychology of sensation and perception*. Edited by Yu. B. Hippenreiter, V. V. Lyubimova, M. B. Mykhalevskaya 2nd ed., corr. and suppl. Moscow: CheRo. P. 126–143. [in Russian]
6. Kochergan M. P. (2010). General linguistics: a textbook. 3rd edition. Kyiv: PC «Akademiya». 464 p. [in Ukrainian]
7. Popov S. L. (2023). Cognitive-evolutionary theory of language: justification. *Cognition, communication, discourse*. No. 26. P. 123–139. [in Ukrainian] <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-07>
8. Talmy L. (1975). Figure and Ground in Complex Sentences. *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. P. 419–430. [in English]

Submitted July 20, 2025.

Revised September 15, 2025.

Accepted September 25, 2025.

Published December 30, 2025.

Sergiy Popov, Doctor of Philology, Professor of the Department of General and Applied Linguistics, V. N. Karazin Kharkiv National University, (4, Svobody sq., Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: s.leon.popov@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3257-6245>

Gestalt psychology in a cognitive-evolutionary light and the expediency of using Gestalt psychological terms “figure” and “ground” in linguistic research

The present article is dedicated to discussing Gestalt psychology in a cognitive-evolutionary light, including determining the expediency of using Gestalt psychological terms “figure” and “ground” in linguistic research, as suggested by Leonard Talmy. First, it is demonstrated that such a school of psychology as Gestalt psychology has focused only on one, right-hemisphere side of human cognition, absolutizing it despite the existence of its other left-hemisphere side, which during the civilizational history of humanity has enabled its scientific progress. It is shown that, in accordance with the cognitive-evolutionary theory of language, in onto- and phylogenesis, right-hemisphere syncretic (Gestalt) perception is replaced by superficial perception, during which the categorization of studied objects according to certain traits is already present, but only according to the first trait that happens to catch a attention. Over time, superficial perception is to be replaced by left-hemisphere alternative perception, during which categorization occurs in accordance with a trait chosen deliberately from several other traits, meaning that a person simultaneously perceives all the traits of a studied phenomenon. In general, there has been little attention from Gestalt psychology towards perception that is higher than syncretic (Gestalt) perception (the only exception is the law of Prägnanz, the essence of which is close to the understanding of superficial perception). Second, the following is proven in the article: 1) Gestalt psychological terms “figure” and “ground,” which Leonard Talmy suggests using in linguistic research, do not possess in linguistics the traits that they possess in Gestalt psychology, which results in an absence of grounds to claim that these terms have been taken from Gestalt psychology; 2) figure and ground, as Talmy understands them, have only partial realization, while the notions of movable and immovable, which L. Talmy uses as synonymous to the notions of figure and ground, are realized much more often, since they depend not on the position of “being behind”, which the notion of ground depends on, but on a more universal position of “closeness”; 3) in language, both figure and ground can be movable and immovable, which contradicts Talmy’s idea that the figure is always movable and the ground is always immovable; 4) in language, there exist syntagmatic restrictions, which are due not only to the oppositions between figure and ground or mobility and immobility.

Key words: Gestalt psychology, cognitive-evolutionary theory of language, functional asymmetry of cerebral hemispheres, figure and ground, degrees of perception.

Як цитувати: Попов, С. (2025). Гештальтпсихологія у когнітивно-еволюційному висвітленні та доцільність використання у мовознавчих дослідженнях гештальтпсихологічних понять фігури та фону. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, (97), 94-99. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2025-97-15>

In cites: Popov, S. (2025). Gestalt psychology in a cognitive-evolutionary light and the expediency of using Gestalt psychological terms “figure” and “ground” in linguistic research. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Philology*, (97), 94-99. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2025-97-15> [in Ukrainian]